

TIJORAT BANKLARIDA BUXGALTERIYA HISOBINI TASHKIL ETISH VA HISOBOTINI TAKOMILLASHTIRISH

Baxronova Dilnavoz

O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi magistranti

Annotatsiya: Ushbu tezis O'zbekiston bank tizimidagi tijorat banklarida buxgalteriya hisobini tashkil etishning o'ziga xos xususiyatlari va ularni takomillashtirishga bag'ishlangan. Tadqiqot maqsadi banklardagi buxgalteriya hisobida va hisobotlarini tayyorlashda mavjud muammolarni aniqlash hamda ularni bartaraf etish yo'llarini ishlab chiqishdan iborat.

Kalit so'zlar: tijorat banklari, buxgalteriya hisobi, aktiv va passiv, balans, hisobot turlari,

Kirish

Banklarda buxgalteriya hisobi avvalo, uning korxonalar, budjet va boshqa kredit muassasalarida yuritiladigan buxgalteriya hisobidan tubdan farq qiladi. Tijorat banklarida buxgalteriya hisobini yuritish boshqa korxona va tashkilotlarnikiga qaraganda o'zining operativligi tufayli ajralib turadi. Har kuni soat 16-00 gacha operatsion kun hisoblanadi. Jumladan, bizning respublikamizda xalqaro andozalarga to'la javob beruvchi zamonaviy elektron to'lov tizimi ishlab turibdi. Hozir bank hisobvaraqlari orqali to'lovlar naqd pulsiz hisob-kitoblar shaklida o'ta qisqa vaqt ichida amalga oshirilmoqda. Ayniqsa aholining plastik kartochkalar orqali amalga oshirilayotgan naqd pulsiz to'lovlari hajmi to'xtovsiz o'sib bormoqda

Mavzuning dolzarbligi

Banklar va bank faoliyati to'grisida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonuniga asosan, "bank – tijorat tashkiloti bo'lib, bank faoliyati deb hisoblanadigan quyidagi faoliyat turlari majmuyini amalga oshiradigan yuridik shaxsdir: – yuridik va jismoniy shaxslardan omonatlar qabul qilish hamda qabul qilingan mablag,lardan tavakkal qilib kredit berish yoki investitsiyalash uchun foydalanish; – to'lovlarni amalga oshirish". Bank operatsiyalarini amalga oshirish va uni tashkil etishni nazorat qilish, shuningdek, bankning o'zining, mijozlaridan qabul qilingan va banklararo hisob-kitobpul hujjatlarini rasmiylashtirish, ularni qayta ishlash hamda bank operatsiyalarini qayd etish bilan shug'ullanuvchi xodimlar tarkibi tushuniladi. Buxgalteriya apparatining ish faoliyatini amalga oshirishda tijorat banklarining bosh buxgalterlarini ma'sul shaxs sifatida tan olish mumkin. Ma'sul shaxslar O'zbekiston Respublikasining qonunlari asosida ish ko'radilar va ishni bank filiali rahbari amalga oshiradi. Markaziy bank o'zining banklarni buxgalteriya hisobini yuritish va hisobot tuzishni tartibga solib turuvchi normativ hujjatlar ishlab chiqarishda mustaqillikka ega tashkilotdir.

Тижорат банкларида бухгалтерия ҳисобини юритишнинг асосий мақсади-банк активлари ва пасивларидан самарали фойдаланиш, уларни жойлаштириш ва кўрсатилган банк хизматлари юзасидан даромад (фоизли)ларни ҳамда банк операцияларини амалга ошириш бўйича харажатлар (фоизли) ни, шунингдек, бюджет ва бюджетдан ташқари тўловларни ўз вақтида ҳисоблаб, якуний молиявий натижаларни тўғри аниқлашдан иборатдир. Бунда талабалар банкларида бухгалтерия ҳисобини ўрганишда, аввало, унинг корхоналар, бюджет ва бошқа кредит муассасаларида юритиладиган бухгалтерия ҳисобидан туб фарқларини тушунишлари зарур.

Banklarda buxgalteriya hisobini tashkil etish asoslari milliy iqtisodiyotimizning turli tarmoqlariga qarashli korxona va tashkilotlarning buxgalteriya hisobi asoslari bilan deyarli o'xshash. Ular O'zbekiston Respublikasining "Buxgalteriya hisobi to'g'risida"gi Qonunida o'z ifodasini topgan. Ushbu qonundan kelib chiqqan holda banklarda buxgalteriya hisobini yuritishning metodologik asoslari quyidagilar hisoblanadi:

- a) xo'jalik faoliyati haqidagi ma'lumotlarni dastlabki hujjatlarda aks ettirish;
- b) xo'jalik operatsiyalarini, bank mulkini puldagi ifodasini belgilash;
- v) barcha operatsiyalarni ikkiyoqlama yozuv asosida guruhlash, bunda yozuvlarni hisobvaraqlar rejasidagi hisob raqamlari asosida olib borish;
- g) hisob-kitob va boshqa operatsiyalar yakunida ma'lum sanaga bank xo'jalik faoliyatiga tavsif berish, ya'ni bank balansini tuzish.

Banklarda buxgalteriya hisobini tashkil etishda hisob ishlari hajmini aniqlab olish, buxgalteriya xodimlari sonini, ular o'rtasida hisob ishlari taqsimotini, qo'llaniladigan hisob shaklini, hisob ishlarida hisoblash texnikalaridan foydalanishini belgilab olish kerak bo'ladi.

Hozirgi kunda xalqaro andozalar asosida faoliyat yuritishga harakat qilayotgan qator banklarda buxgalteriya apparatini Front-ofis va Bekofisga ajratish amalga oshirilmoqda. Tijorat banklari nuqtayi nazaridan buxgalteriya apparatining Bekofis va Front-ofisga bo'linishining ahamiyati shundaki, Front-ofis mutaxassislari mijozlarga to'g'ridan-to'g'ri xizmat ko'rsatadi, Bek-ofis mutaxassislari esa dastlab Front-ofis xodimlari tomonidan boshlangan, mijoz bevosita qatnashishi va mazkur bosqichning tugatilishini kutishi talab etilmaydigan bosqichda operatsiyalarni qayta ishlab, uni nihoyasiga yetkazadi. Natijada, har bir bank operatsiyasi bir-biriga bog'liq bo'lmagan ikkita bo'limda amalga oshiriladi.

Moliyaviy hisobotlar bankning moliyaviy holati, natijalari va pul oqimlari haqida aniq va to'liq ma'lumotni taqdim etishi lozim. Moliyaviy hisobotlarning asosiy turlari quyidagilardan iborat:

1. Moliyaviy holat to'g'risida hisobot (balans): Bank aktivlari, majburiyatlari va kapitalining ma'lum bir sanaga nisbatan holatini aks ettiradi.

2. Moliyaviy natijalar to'g'risidagi hisobot: Bankning daromadlari, xarajatlari va sof foydasini aks ettiradi.

3. Pul oqimlari to'g'risida hisobot: Bankning pul mablag'lari oqimi, operatsion, investitsion va moliyalashtirish faoliyati doirasidagi naqd pul tushumi va chiqimlarini ko'rsatadi.

4. O'z kapitalidagi o'zgarishlar to'g'risidagi hisobot: Bank kapitalida sodir bo'lgan barcha o'zgarishlarni aks ettiradi.

5. Izohlar va qo'shimcha ma'lumotlar: Bank moliyaviy hisobotlarida keltirilgan ma'lumotlarni izohlovchi va tushuntiruvchi ma'lumotlar.

Bank faoliyatida shunday keng masshtabdagi operatsiyalarni bajarish va xizmatlarni ko'rsatish, albatta buxgalteriya hisobi bilan bog'liqdir. Yuqorida sanab o'tilgan operatsiyalarni bajarish jarayonida pul mablag'larining harakati va ularning manbalari haqidagi ma'lumotlarni yig'ishda buxgalteriya hisobi katta rol o'ynaydi. Buxgalteriya hisobi ma'lumotlaridan foydalangan holda bankning aktiv va passiv operatsiyalari rejalashtiriladi. Moliyaviy hisobotlarning natijasi bankning moliyaviy holatini ko'rsatadi va bank rahbarlariga bank ishini rivojlantirishda aniq chora va tadbirlar ishlab chiqishga sharoit yaratadi. Shu qabul qilingan siyosat asosida tadbirlarni amalga oshirish mexanizmi yaratiladi, bu faoliyat bank xodimlarining kunlik ish jarayonlarida hamda operatsiyalarni buxgalteriya hisobida aks ettirishda o'z ifodasini topadi.

Xulosa va takliflar

Xulosa qilib aytganda, tijorat banklarining hisob siyosati va moliyaviy hisobotlariga qo'yiladigan talablar bank faoliyatining shaffofligi, ishonchliligi va barqarorligini ta'minlashda muhim omil hisoblanadi. Bu talablar bankning moliyaviy holati haqida manfaatdor tomonlarga aniq va ishonchli ma'lumot berishni ta'minlaydi, shuningdek, moliyaviy xavflarni boshqarish vabarqaror rivojlanishga yordam beradi. Ushbu talablar bank faoliyatini nazorat qilish, moliyaviy xavflarni boshqarish va manfaatdor tomonlarga real ma'lumotlar taqdim etishni ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. K.N.Navruzova, N.Karimov,U.Ortiqov. Banklarda buxgalteriya hisobi. Darslik. –T.: Davr.2012y.
2. F.Mullajonov. “O'zbekiston bank tizimi: barqaror rivojlanish, xalqaro mezonlarga erishish yo'lida” “ Bozor, pul va kredit” jurnali 2015-yil 1-son.
3. A.Omonov va T.Qoraliyev. Banklarda buxgalteriya hisobi. Darslik. – T.:Iqtisod-Moliya.2014y.
4. Banklarning moliyaviy barqarorligi va resurslari etarililigi xalqaro me'yorlar va standartlar talablari asosida baholash va boshqarish: Xalqaro ilmiyamaliy konferensiyasi materiallari to'plami. – T.: “Iqtisod-Moliya”, 2017. 464 b.
5. “Bozor, pul va kredit” jurnali 2017-yil 1-son.
6. Yuldasheva G. Tijorat banklarida korporativ boshqaruvni rivojlantirish istiqbollari // Moliya va bank ishi. № 4, 2020. – 34-41 b